

dinja kif iddur — għax il-kelma tagħhom għamlitilna qlub ta' gganti; u intom dik il-kelma — għad li mhux ta' kollha f'dan il-għadd, għax huma bosta — taqrawha iżjed il-quddiem, u taraw jekk għandniex ingemgmu mita t-tmaqdir u ż-żebliħ lill-*Għaqda* jiġi min-nies tagħna, minn Maltin bħalna, waqt li l-għorrief ta' l-aqwa bliet ta' Barra ifahhruha u jixtiequ jifgħuha l-quddiem. M'hemmx li jifgħu għajnejhom? M'hemmx li jifgħu darba għal dejjem fejn irridu naslu u li fi hsiebna ma tidhol b'xejn il-*Pulitka*?...

"XINHU L-MALTI SAFI"

Bdan l-isem, il-Għaqda tagħna harġet it-tahdita li kien qaras-Sur Nin Cremona, fl-1 ta' marzu li għadda, lil l-imsejbin u lill-hbieb tagħhom, miġburin fil-*Palazzo de la Salle*. Billi, mita nqrat, jien ma kellix ix-xorti nismagħha, għax kont marid, tistgħu tifgħu malajr kemm fraħt biha, xhin giet f'idejja l-kopja li bagħtli. Imma l-ferħ kiber wisq iżjed u fawwarli qalbi bil-hena, mita rajt kif is-Sur Cremona, li hadd, ibda minni, ma jaf il-Malti daqsu, għaraf ifisser ta' Mgħallem x'jiġifieri *Malti safi* u mila bl-ilma hluq dawk il-boloh li jaħsbuna — jew, għall-qerq ta' rashom, jagħmlu ta' bir-ruħhom jaħsbuna — irridu nagħmlu gwerra lit-Taljan, billi nwarbu l-kliem kollu ta' dak l-ilsien mill-Malti u nqajmu kliem qadim li miet u ntisa! Jaqraw, jiflu, jiżnu x-xogħol tas-Sur Cremona; u, inbagħad, jekk għandhom hila, imieruh bil-qawwa tar-raġuni.

Is-Sur Cremona għoġbu *jiddedika* l-ktieb tiegħu lili, għax (qal hu) kont jien li rawwamt u irfajt il-Lsien Malti, kont jien li f'żgħuzitu nissilt fih l-imħabba tiegħu. Niżżih-ħajr: ma satax jatina għieh akbar: imma din m'hix hliet tjeiba tiegħu, għax iż-żerriegħa skond fejn tinxeħet, Tista' taqa' fuq il-blat u ma tinbetx, tista' tiġi qalb il-horrieq u l-horrieq johnoqha, tista' ssib art tajba u trodd bil-mijiet! Dan għallmu Kristu. Is-Sur Cremona, mela, għandu jifhem li l-art tajba tiegħu, mhux iż-żerriegħa dgħajfa tiegħi, kienet!

G. M. A.

Dal ktieb jinbiegħ 3 soldi minn għand CRITIEN TAL-KOTBA, 31 Sda. Reale, il-Belt.

IL-GĦERIEN TA' HAL-SAFIENI.

Fuq il-quċcata tar-Raħal il-ġdid, fil-lemin tat-triq li tati għal Hal-Luqa, insabu, mal-għoxrin sena ilu, hafna għerien maqtuġhin fil-blat. Is-sur Ang' Psaila, fl-1902, beda jibni d-djar ta' bejn Strada Hal Safieni u Strada Catacombe u f'waqt li kienu jithaffru xi bjar, infaqa' wieħed minnhom ġewwa għar li hadd ma kien jaf bih. Billi t-triq kienet oġhla mis-sisien tal-bini, f'dan il-għar inxeħet il-ħaġar u l-laqx kollu li l-bennejja kellhom żejjed, u mita d-djar tlestew qalu lill-Gvern b'dawn il-għerien u l-Gvern xtrahom.

Patri Manwel Magri, il-Ġizwita, li kien l-aktar wieħed li jifhem f'dak li sar fil-qedem, ġie magħżul biex inaddaf dawn il-għerien u jgħid x'kienu u min għamilhom. Ma laħaqx naddaf kollox, Patri Magri, għax ġie mibgħut Sfaqs għall-missjoni u, fl-1907, miet hemm u miegħu ndifen għerfu u dak li sar jaf fuq il-Għerien ta' Hal-Safieni. Miktub fuq dawn il-għerien ma halla xejn. Miskin kemm ingabar kmieni Patri Magri! kemm ġid sata' jagħmel aktar milli għamel raġel bħal dak, għaref, haddiem, biezel u mħeggeġ bin-nar ta' l-imħabba lejn l-art fejn twieled u lejn dak kollu li hallew warajhom il-ġnus, li għammru fih mill-eqdem żminijiet!

It-tabib Zammit, li kien ha f'idejh il-ħakma tal-Mużew u tal-ġabra ta' dak kollu li sar qabel żmienna, dahal biex itemm ix-xogħol li kien beda Patri Magri u wara ftit snin il-għerien tnaddfu u ġew miftuħa biex jarawhom in-nies. U fihom x'tara tas-sew!

Mnejn tidhol il-lum ma hix id-daħla ewlenija tal-għerien, għax din ħabtet taħt waħda mid-djar ta' Strada Hal-Safieni. Għalhekk inxtrat daqsxejn art u fih saret spiera u nbena tarag għal isfel, għax l-ewwel għar li jintlaħaq jiġi mat-30 xiber taħt wiċċ it-triq.

Dawn il-għerien ġew maqtuġha fil-blat bil-għodda taz żnied daqs sitt elef sena ilu.

Id-daħla saret min-naħha tal-Punent taħt waħda mid-djar ta' Strada Hal-Safieni. Barra kien hemm bini b'ħaġar kbir u d-daħla kienet minn ġewwa xriek għoli xi sitt piedi mhaffer fin-nofs. Sew fil-bini ta' Hal-Tarxien kemm ukoll f'ħaġar Qim u fl-Imnajdra dahliet bħal din hemm aktar minn waħda. Minn din id-daħla l-art giet imħaffra helu helu f'ħafna għerien u dahliet u għorof maħduma b'reqqa u sengha li ma bħalha. Għalxejn

, > i k l i e m k i f i n h m n a m a g n u i l a d a w n J l l
 * * * * * , n b a d i f i e f i f m b , l - k K , x w i e e d j - s t a j m u r j a r a h o n t ,
 T X i d - d a h e i , , h i l a t a > m . s s . n j . e t n a . B i s s
 A e r i e n » ' i . t ^ " ^ e b g a n d u j o m m M u d d i e n ,
 j i f h e m ! . d a x - N O K o l U I R H * b , , , g o d d a t a . n .

 1 • l , b r o n i u i a a f f e r , o « g o r u o b r o x u o k k b i l - a a - f ^
 x H a f l ' e r u n a i
 ^ " " U k s a r i * . n i e d m a r b u t a f ' t a r f t a ' g a s l u j
 H ' i m i e i n t a ' « . * . ^ . n f n p u l i e r . t o q b a d e j n l - o r j
 b a e u j i i a f f r u t ^ * u ' b S * d b , o n q n l t q m ? ? l l " b l t t
 a a l x e h d a u n - n a m . i n b S k M i t a k i e n u j i d h l u l - e w w a k e m n ,
 b e j n i l - h n l o r k i - n » ' " J ^ j i n t a a r b i - n i e d f u q i l - a u j
 i r i d u h ' d a n i t - U h r , u - • w j . . j j . a j t k l e n j i n b a w i
 k . . . » g l m , e l 1 - i n . R t , l e m u . . . ^ u .
 u j i t m e l l e s b a g a r t a l i u , | u .

H v l ' n k i - l ^ n l o . n k i e n u j i i b g h u b i n - n o g r a . G h a d h o u
 d L x h i t a n m a s u l a b l - a m a r u l u q . t a n u f u q ,
 E a V m m m a i u i a b a l s i a r b i l - f r o t t u q a w w a n e t , u « *
 2 , , , h o m m a u i b a l x e h d a t a n - n a a l . A r a x q . m a k e l l h m
 g h a l d a n i l - m a q d e s d a w k l i a f f r u h !

H a w n m i n i s a q s i , t g i d m a q d e s k i e n ? J i e n n a s e b H k e
 m a q d e s l e j n i n n i e s k i e n e t t i n a b a r u t a t i q i m a l t l d a k l t k e l l h o i t
 P m o h h o m l i k i e n j i s t a ' k o l l o x u x i w u d k i e n u j o r q d u f ' d a w i
 l l - g a b u b i l i e m m m a q l u g a f i l - b l a t , b i e x a l l a t a g h o m i a l l i i t
 b o m u m i t a j i s t e n b h u j g i d u 1 - o l m a l i l l - q a s s i s i n t a l - m a q d e s l
 k i e n u j f i s s r u h i e l h o m .

D a n i t - t i f s i r t a l - o l m e j m i l l e q d e m m i n i j i e t u b o s t a h u i n
 l - p a j j i l i k e l l h n . n f e j n i n - n i e s t m u r t o r q o d u t o l o m u t f l t a q t
 n . a l q a s s i s i n l i j s s r u 1 o l . n . N a k . l i f i m i e n u e p p i , i l - F a r a w
 t a l - M a s a r t l m w w a d P o l m a k b i r a l i k e l l u u b a g a t g a l i h b i '
 i f i s s . r h ' e l u g l a x k i e n j a f l i t t e p p i k i e n f . s s e r x i o l m » « *
 k u l l m a k i e n f i s s e r
 F i l - g h ,

i k u n j a f T ' • o b s o r . » f » q x i h a g a l i k i e n j a q b d
 e j n o b s r u l i i T ' - " T k i e n h e b l L " » g a d d a n a f u h
 t i , m m m a l - i e n i , " a s s a r . k : e n i i s t a u . a « E . e w w n r o k n a , l ' & > /
 P d i k i s - s i k t a k i l l U j k a b b : , r i H e e n , u f ' d a k i d - d W
 l W b b a l , l i | | . i m J T T : , s s i s t a g h o m m , b ' b e e r e n l i l j w a a a x , W
 * « > T M W f i k f e b q c ? H k l i k i e n M q « -
 * k i e r " * j i e . j o b r o m i t T T " ^ X V I I I . 7) l i S a w l x t a f i J
 I , m , U r , < , b , d » l l k i e n s e ' r i k o l l u m a ' l - e g * * 1

u q a l l i l l - q a d d e j j a t t e g u : " G i d u l i b ' x i m a r , | i , a i
 t a l - F e t e n u m m u r t n f i t t i x h a u n g a g a l h a t o b s o r l * t n , r r h
 t i e g u q a l u l u : H e m m f ' E n d o r m a r a l i r a n d h a , 1 T c) U
 U S a w l i n a r u s a b a . M e l a t j a W t l H . g w i e b t a ' L J f / ^ '
 m a q t u g a b i e x i n - n i e s t i n a b a r o f i h o m , b a l k i e k u • o T '
 u h e m m b , t - t a l b u b , t - t i x i m k i e n u j f i f t x u i a y - , - f , , i T , - ' q d e s ,
 g h a l i h o m , g a x , 1 - b n i e d e m d e j j e m i h o l S i j M
 t a j x i h a d d l i j i s t a ' j i e q a f m i e i u « ^ « £ 1 ^ ^
 m i l l - e q d e m z i n i e n , n - n , e s k i e n e t t e m m e n l i x i a d d b a n ! » i £
 d i n j a k i e n j i s t a j g m h a , u h e k k k u l l m i e n k e l , d i n u

D a l - m a q d e s t a t l - a , t t a ' a l - S a f l i e n i b i - m i e n i e m e a i u , ,
 m i n n k u l l a d d u f l - a a r s a r m i d f e n m i l l - a k t a r e g i e e a x
 k u l l a d d k i e n p x t i e q l i m i t a j m u t j i i m i d f u n f i h u ' b a l a
 m a q d e s t e l q u g u b a q a ' b i s s g a d - d f i n .

G a d a m t a ' n i a d w a r s e b a t e l e f b n i e d e m i n a b a r m i n n o t -
 t r a b t a ' a l - S a f l i e u i m i t a t n a d d a f . U m a l g a d a m i n s ; b x a q q u f
 m i l l - i s b a , f r a k t a ' q l i e l , k w i e s u b o r o r i i , l i k i e n u j i t k i s s r u u
 j i n d i f n u m a l - r n e j j e t . U n s a b i b e t a l - b e b b u x l i b h a l a n n i e q a
 k i e n u j d a w r u m a ' g o n q h o m u a a r m i e l e s u m i t q n l i k i e n
 j i d d e n d e l g a l l - a j n f i l - a n n i e q a

X i m i e l t a ' w e j j e , x ' r e q q a t a ' x o g o l , x ' g a e b t a ' f u h a r ,
 i n s a b f ' a l - S a f l i e n i l K e m m g a i n l n a b i e x n i f t a r u b ' d a w k i n -
 n i e s l i e w q b i l n a u l i b a l h o m g a d m a d e h r u i m k i e n J
 N i e s n a t a ' h a m s a u s i t t e l e f s e n a i l u k i e n u g a d d e w l i l d a w k
 k o l l h a l i g a x u m a ' d w a r i l - M e d i t e r r a n u h a f f r u g e r i e n t a l -
 g a e b u b n e w b i n i l i j w a a x u h a d m u f u h a r l i m a b a l u
 u n a r u u n a q q x u a a r l i j s a a r . G a l h e k k j i x r a q l i b i l -
 q i m a k o l l h a n g o u d a k l i b a q a ' t a ' d a w k i - m i n i j i e t i m b i e g d a
 b i e x n u r u l i n i s i l t i a u t a t - t a j j e b u l i a h n a n a f u x ' j i s w a d a k
 l i w r i t n a .

T. Z.

KTIEB QDID.

N i f i r u b ' q a l b n a k o l l h a l i l l P r o f . T e m i Z a m m i t t a l - k t i e b I L O E J J E R
 T A ' M A L T A U L R A J J A T A O H O M " I I a r e d a n l - a a r . D a l k t i e b
 h " f a ' i e h k b i r n t h u x b i s s l i l m i n k i t b u i i d a w k o l l l i l M a l t a u l -
 ' s i e n M a l t i g h a x m i k t u b t a j j e b u s a i i h f ' k o H o x . D a r b ' o r a n i l k e U m u
 • n q t t i i j e d f l t - t u l . I s s a b i s s i n j t h i d u l i k u l l M a l t i m a b a n d u x j o a g o s t
 j k o l l u x w i e e d . J i n b i e g h 1 / 3 m i n n g a n d 0 . M u s c a t u l i b r a r i o o r a .